

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGRÓL SZÓLÓ 2011. ÉVI CLI. TÖRVÉNY

Az Országgyűlés a demokratikus jogállam, az alkotmányos rend és az Alaptörvényben biztosított jogok védelme, a jogrendszer belső összhangjának megőrzése, valamint a hatalommegosztás elvének érvényre juttatása érdekében, az Alaptörvény védelmének legfőbb szerveként működő Alkotmánybíróság hatáskörének, szervezetének, működésének szabályozásáról – az Alaptörvény végrehajtására, az Alaptörvény 24. cikk (9) bekezdése alapján – a következő törvényt alkotja:

I. FEJEZET ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK, AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG JOGÁLLÁSA ÉS SZERVEZETE

1. ÉRTELMEZŐ RENDELKEZÉSEK

1. § [Egyedi ügy, bíró]

E törvény alkalmazásában

- a)* egyedi ügy: a természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet jogát vagy kötelezettségét, jogos érdekét vagy jogi helyzetét érintő vagy eldöntő bírósági eljárás,
- b)* bíró: a bíró, valamint a bírósági titkár, ha törvény rendelkezése alapján az egyesbíró hatáskörében bírósági titkár eljárhat.

Tartalom

1. Szövegtörténet	128
2. Az értelmező rendelkezések fogalma és funkciója	128
3. Az egyedi ügy fogalma	129
4. A bíró fogalma	129

1. Szövegtörténet

Sem a régi Abtv., sem az Alkotmánybíróság ideiglenes ügyrendje nem tartalmazott értelmező rendelkezéseket. Az Abtv. is kizárólag az egyedi ügy és a bíró fogalmát határozza meg, mely fogalmak alapvetően az Alkotmánybíróság 2012-től hangsúlyossá váló alkotmányjogi panaszjáráshoz, illetve a bírói kezdeményezésekhez kapcsolódnak.

2. Az értelmező rendelkezések fogalma és funkciója

Értelmező rendelkezések akkor szerepelnek egy jogszabályban, ha egyes fogalmak bővebb kifejtése, magyarázata szükséges, a fogalom jelentése az adott jogszabály alkalmazásában eltér a köznyelvi jelentésétől (vagyis a fogalom jogi és természetes értelme nem egyezik meg), a más jogszabályban meghatározott jelentésétől, vagy a fogalom jelentése az egyéb rendelkezésekkel is összevetve nem egyértelmű,¹ vagyis összességében a jogértelmezést segítő szereppel bírnak.

A jogértelmezésnek ugyan vannak objektív tényezői, ugyanakkor a jog tételes szabályai sosem teljesen egyértelműek, belső meghatározásaikban és normatív összefüggéseikben számtalan mesterséges elemet hordoznak, lényegüket tekintve tehát bizonytalanok. A (jogi) nyelv, a fogalmak bizonytalansága miatt mindig fennáll valamilyen alternatív döntési lehetőség, vagyis a jog tartalmának „megtalálása” szükség-szerűen magában hordoz szubjektív elemeket is. Alapvető elvárás ugyanakkor, hogy a jogszabályok szövegének felismerhető normatartalmat kell hordozniuk. Ezen felismerhető tartományon belül a jog tényleges tartalmának „megtalálása” a jogértelmezést végző szervek alapvető feladata, a jogalkotó pusztán annyit tehet, hogy a kiszámítható, egységes értelmezés érdekében a saját eszközeivel segíti ezt a folyamatot. Ennek egyik módszere az értelmező rendelkezések beiktatása (jogalkotói értelmezés), melyek céljukat tekintve a normatartalom egyértelműbb feltárását szolgálják. Noha a jogi norma megalkotásakor a jogalkotó maga dönti el, hogy milyen fogalmakat használ és hogyan szabályozza a jogszabály szövegében használt fogalmakat, ez azonban nem vezethet ahhoz, hogy egy adott jogszabályon belül ugyanazon fogalomhoz többféle tartalom is társulhasson. Végezetül a tartalmi jellegű kiszámíthatóság követelménye irányadó a jogalkalmazás, különösen pedig a bíróságok számára is, ezáltal válik ugyanis láthatóvá egy jogi norma tartalma a jogkövető személyek számára.

Az adott jogi fogalomnak az értelmező rendelkezésekben meghatározott tartalmától nem térhet el a jogalkalmazó, vagyis amennyiben egy jogszabály tartalmaz ilyen rendelkezéseket, az ott meghatározott fogalmakat tartalommal végső soron nem az értelmezői szándék tölti ki, azok ugyanis a jogalkotói szándékot egyértelműsítik.

Az Abtv. értelmező rendelkezéseinek elhelyezkedése, vagyis az általános rendelkezések között való elhelyezése mutatja, hogy az itt szabályozott két fogalom értelmezése az egész törvényre irányadó, az itt meghatározottaktól eltérő tartalom nem fűzhető e fogalmakhoz.

¹ Ld. a jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet (Jszt.) 67. § (1)–(2) bekezdését.

3. Az egyedi ügy fogalma

Egyedi ügy az Abtv. fogalomrendszerében a természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet jogát vagy kötelezettségét, jogos érdekét vagy jogi helyzetét érintő vagy eldöntő bírósági eljárás. Itt tehát nevesített személy ügyéről, rá közvetlenül kiható bírósági eljárásról, illetve döntéshozatalról, közvetlen joghatásról beszélünk, szemben a jogalkotással és az ahhoz kapcsolódó normakontroll-eljárással, melyben a jogszabály címzetti köre nem konkrétan, hanem absztrakt módon, egyes tulajdonságaikon keresztül meghatározott. Egyedi ügy érintettsége esetén az Alkotmánybíróság döntése főszabály szerint csak az ügyben érintett személyekre hat ki közvetlenül, legyen az a bírói döntés, vagy pedig az alkalmazott, vagy az alkalmazandó jogszabály megsemmisítése. Azt, hogy egyedi ügyben ki minősül érintettnek a közvetetten a jogszabály ellen irányuló és a bírói döntés ellen irányuló alkotmányjogi panaszra vonatkozó szabályok, illetve az alkotmánybírósági gyakorlat² határozzák meg [vö. Abtv. 26. § (1) bekezdés, 27. §].

4. A bíró fogalma

A bíró fogalmának három esetkörben van jelentősége: egyrészt az Alkotmánybíróság eljárásai vonatkozásában az Abtv. 25. §-a szerinti bírói kezdeményezés, a 34/A. § szerinti bírói indítvány, illetve az alkotmányjogi panaszeljárásokkal összefüggésben a bírói döntés, másrészt az összeférhetetlenségi és a kizárási szabályok vonatkozásában.

Az Abtv. magának a bírónak a fogalmát nem értelmezi, vagyis azt az általános, a Bjt. szerinti értelmében használja a törvény. Az értelmező rendelkezés jelen esetben azt a célt szolgálja, hogy a bírósági titkárt is bevonja e fogalom alá. Az Alaptörvény 27. cikk (3) bekezdése értelmében törvény által meghatározott ügyekben, egyesbíró hatáskörében bírósági titkár is eljárhat, ezzel alkotmányos háttérrel biztosítva annak, gyakorlatilag ezt a rendelkezést ismétli meg az Abtv. A bírósági titkárok eljárásának tipikus területei az egyes nemperes eljárások, illetve a szabálysértési eljárás. A bírósági titkár döntése a bíróság döntésének minősül, ebből fakadóan lehetőség van arra is, hogy bírói kezdeményezést terjesszen elő {28/2013. (X. 9.) AB határozat, Indokolás [5]–[7], 27/2014. (VII. 23.) AB határozat, Indokolás [8]–[9], 13/2015. (V. 14.) AB határozat, Indokolás [30]–[40]}. Ez alapvető eltérés a régi Abtv.-hez kapcsolódó gyakorlathoz képest, mely az eltérő alkotmányos és jogszabályi környezet miatt mindezt nem tette lehetővé.³

Kérdés lehet továbbá a választottbírók megítélése. A választottbíró nem az igazságszolgáltatás része, hanem a bírói út egyik alternatívája, az Alkotmánybíróság közvetlen gyakorlata szerint ekként a választottbíró nem tekinthető bírónak.⁴

² Az Alkotmánybíróság gyakorlata értelmében az egyedi ügyben való – szűk értelemben vett – érintettség mellett az Alaptörvényben biztosított joggal összefüggő – tág értelemben vett – érintettség is vizsgálható [vö. Abtv. 26. § (1) bekezdés]

³ A régi Abtv. 38. § (1) bekezdése kifejezetten a perben eljáró bírót jogosította fel a bírói kezdeményezés előterjesztésére, az Alkotmánybíróság szerint pedig „a bíró nem azonosítható a bírósági titkárral: a kinevezés módja, a kinevező személye, a státushoz hagyományosan tapadó sajátosságok (elmozdíthatatlanság, korhoz kötöttség) és felelősség alapvetően megkülönböztetik a bírói igazságszolgáltatás e két szereplőjét.” 2/2009. (I. 23.) AB határozat, ABH 2009, 51., 61.

⁴ 3118/2013. (VI. 4.) AB végzés, Indokolás [6]; 3116/2015. (VII. 2.) AB végzés, Indokolás [7]–[12].